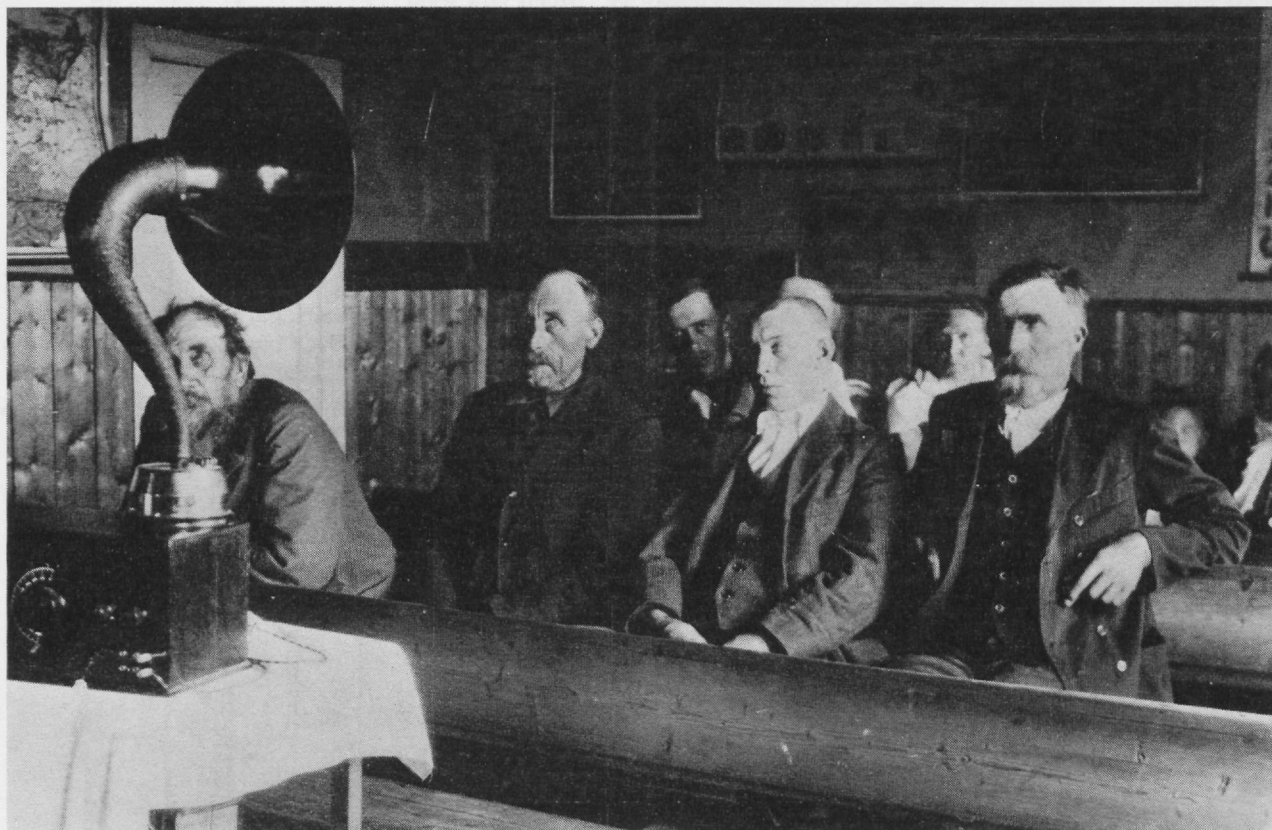

KUSTBON

Nr 4 Årgång 29

ORGAN FÖR
ESTLANDSSVENSKARNA I SVERIGE

December 1972

I skolhuset på Odensholm 1926. Högmässa från Stockholm.

Foto Sven Rabe

Nargön ligger vid farleden in till Reval. Fartyg kom och kunde behöva lots. Örlogstid kom och folket måste utrymma ön. Freden kom och människorna återvände. Men nya inkräktare steg i land... I skydd av natten flydde småbåtar mot väster.

*I vardagslivets
stilla stunder
vandra mina
vilsegångna tankar . . .*

Av Johanna Schmidt, Nargö.

Min värld är liten, blicken räcker inte långt,
men en blick tillbaka håller minnen vakna.
I drömmarna är jag vid barndomshemmets port,
vandrar över vilda ängarna, över vallgravarna,
där snabba barnafötter blandar sig med tusentals
blommande prästkragar.

Bilden växlar.

Tidig vår. Vandrande sjöfågel söker vila,
och deras kärleksspråk hörs liksom ifrån fjärran än.
Vindens vilda lek med havets makter ifrån öst och
väst . . .

Det var här farfars far spejade mot horisonten, skepp
med vita segel . . .

Var någon i behov — att räcka handen?

Om dessa övervuxna stigar kunde tala —

Hur lyckades de, som i unga år vandrade ut i det
okända? . . .

Och tanken vilar hos dem, som vilar under vilda
blommor.

Men jag nästan hinner ej vända om, vakna,
när höga röster — språket, som är svårt förstå, som ej
hör hemma här — omringar,
— fötter, som trampar över barndomshemmets slitna
port . . .

Nya konungar och deras bilder pryder väggar . . .

Kanoner.

Krigets makter sopar rent.

Krigets makter sopar rent . . .

En gång, en gång till, en — — —

I oktobernattens mörka timma syns ej tåren.

Havet skymmer.

”Ljuset lyser i mörkret . . .”

Det är dagen före Alla Helgons dag. Vår son, som går i första klassen i skolan, kommer hem och berättar, att man ska tända ljus på gravarna i morgon. Fröken har talat med barnen om detta och hennes ord väger ju tungt. I kväll, allhelgonakväll, har vi varit på Spånga kyrkogård i sällskap med vår granne under många år, Ebba Österblom och tänt ljus på den österblomska familjegraven. För någon vecka sedan fick vi följa Anna Österblom till den sista vilan. Här stod vi nu tillsammans med en av de sista kvarlevande ur den österblomska familjen vid den grav

som gömde de jordiska kvarlevorna av missionären och folkväckaren Lars Johan Österblom, hans hustru och tre av deras barn. Runt omkring oss tindrade hundratals ljus. Anblicken av ljusen ger hela situationen ett djupare och längre perspektiv. Ljusen på våra gravar såväl som i jultidens många juldekorationer och julgran har ett symboliskt värde. I den kristna traditionen är de alltid förknippade med Jesus Kristus, det stora ljuset.

”Ljuset lyser i mörkret och mörkret har icke fått makt därmed”. Dessa stora och majestätiska ord ur

Johannesprologen talar om Kristus som ljuset och urkraften genom vilket allt blivit till. När änglabudskapet i den första julnatten förkunnade Frälsarens födelse, då tog Gud för alltid sin boning bland oss i vår värld. Därför låter han sig finna också i dag. Han är nära oss i sitt levande ord.

Ljuset kom en gång på ett sällsamt sätt till Estlands svenskbygder. Genom missionärerna Österblom och Thorén lät Gud evangeliets upplysande och förvandlande kraft komma våra fäder till del. En märklig förvandling, med verkningar fram genom generationerna skedde i bygderna. Det andliga arvet som vi fått behöver vi vårda och förvalta väl. Det är ingen överdrift att påstå, att den kristna traditionen utgjorde en röd tråd i bygdens och byarnas liv. Men det torde också vara klart att uppbrottet från hembygden och de gamla traditionerna för många blev ett uppbrott ur goda kristna vanor och värderingar. Förhållandena i vårt nya hemland med tryggare och säkrare ekonomiska villkor, en alltmer materialistisk livssyn och snabbt växande ekonomisk standard har inte bara varit av godo. Även om vi absolut inte ska undervärdera de materiellt sett goda förhållandena, behöver vi alltid vara medvetna om deras begränsning att tillfredsställa hela människans behov.

Jesus Kristus och hans evangelium är goda nyheter i dag. Med förvandlande verkan går budskapet ut till människor i dag. Särskilt den unga generationen tycks ha upptäckt tomheten och fattigdomen i en kultursituation som så klart överbetonat det materiella och mänskliga.

"Ny jul" och "annorlunda jul" är benämningar som visar att man söker något mer, något djupare och mera meningsfullt. Man vill få in ett nytt innehåll i helgtraditionen. På den punkten tror jag vi nog alla är överens. Julen behöver på nytt få domineras av ett levande kristet innehåll. Och innehållet finns. "Ljuset lyser i mörkret". Den första julens stora ljus finns alltjämt. Mörkret har inte fått makt med det.

Den förvandling av hem och liv som skedde på Österbloms och Thoréns tid i Estlands svenskbygder hade sin grund i evangeliet. Förvandlingen innebar att människor fick en ny livskraft och nytt livsmål. Den betydde också rent bokstavligt ljusare och renare hus och hem. Vittnesbörden om det som då skedde kan visa oss väg i dag. Då förändrades förhållandena för människor som levde i rökstugor på smutsiga jordgolv. I dag behöver vi få uppleva ett ljusare och rikare liv för att inte kvävas i en modern och hög materiell standard.

Ännu en viktig sida av kristenlivet vill jag till sist antyda. "Vi bo ej här, vi blott här nere gästa" sjöng man ofta förr, en sång vars innehåll kändes så riktigt i oros- och uppbrottstider. Gäster och främlingar på väg. Sådan är människans situation i denna värld. Vi lever riktigtast om vi erkänner den ordningen och praktiserar den.

Gravljusen i allhelgonatid talar sitt tydliga språk. Ljusen i juletid har sitt budskap till oss. Allt ljus har det gemensamt att det skingrar mörkret. Allhelgonaljusen talar om pilgrimsfärd och "helgonens saliga ro", julljusen om "ljuset som lyser i mörkret" här och nu för att vi ska kunna se vägen som leder till vårt rätta hem.

Birger Westerberg

Utgiven av Svenska Odlingens Vänner

Ansvarig utgivare: *Hugo Mickelin*

Redaktör: *Viktor Aman*

Redaktionssekreterare: *Maria Broman*

I redaktionen: *Joh. Hammerman, Alf Heldring, Alex. Samberg, Alex. Treiberg*

Red. och exp. Eknäsvägen 2, 112 64 Stockholm

Kustbons postgiro: 19 72 07-4. Tel. 56 16 37

Utkommer 1972 med fyra nummer

Prenumerationspris 1972 24 kronor

Annonspris: 1/1 250:—, 1/2 130:—, 1/4 65:—
1/8 40:—

Förlövnings-, vigsel- och födelseannonser 10 kr

Dödsannonser 60 kr.

Stockholm 1972. Svenska Tryckcentralen AB

Innehåll

	Sid
I vardagslivets stunder av <i>J Schmidt</i>	2
"Ljuset lyser i mörkret" av <i>B Westerberg</i>	2
Meddelanden	3
Boningshusets utveckling av <i>F Isberg</i>	5
Språkliga "nötter" av <i>N Tiber</i>	8
Folkdansjubileum av <i>HM</i>	9
Koppas av <i>J A</i>	9
Samkväm	10
Mot tagtråden av <i>A Ingelson</i>	12
Johan Lindström 75 år av <i>H Mickelin</i>	14
De hjälpte ... av <i>Hans Mickelin/A Samberg</i>	14
Avlidna	15
Bemärkelsedagar	19

TILL KUSTBONS PRENUMERANTER

I år har det varit rekord i inbetalningskort utan avsändarnamn eller -adress. Posten kan inte hjälpa oss att spåra avsändaren, och vi vet inte heller om vederbörande glömt att skriva sitt namn eller om han avsett att ge ett anonymt bidrag till tidskriften. Sen kan det hända att ni får en påminnelse om att betala avgiften och då blir ni arg, men det gör ni orätt i. Därför: gäck till posten, den som ännu inte betalt avgiften för 1972 och glöm inte att skriva namn och adress på inbetalningskortet!

Avgift för Kustbon 24 kr till postgiro 19 72 07-4

Medlemsavgift för SOV 15 kr till postgiro 33 13 11-6

Däruöver önskar vi SOV:s medlemmar, Kustbons prenumeranter och nästan alla människor

EN GOD JUL

OCH ETT GOTT NYTT ÅR.

Kustbon och SOV

Du som har BILDER eller DOKUMENT från vår gamla hembygd, låt bildarkivet fotografera av dem, så bevaras de för framtiden! Bygderådets adresser står i Kustbons marsnummer.

JOHN LINDSTRÖM från Kärrslätt, nu komminister i Enskede, har blivit teologie licentiat vid Uppsala universitet. Hans avhandling behandlar den tysk-svenske 1600-talsfilosofen och historikern Samuel Pufendorf och hans uppgörelse med ortodoxin.

RÄTTELSE. I föregående nr av Kustbon angavs fel spelmän på den gångna hembygdsgdagen. Det skulle vara rågöspelmännen: dragspel — Hjalmar Enggrön, Endel Enggrön, Herbert Stahl och Manfred Strickman (från Korkis), violin — Bror Svedberg, elgitarr — unga bröderna Roy och Anders Eriksson.

"KAMMARMÖNSTRET" — EN BERÄTTELSE OM ETT FÖRGÅNGET SVENSKESTLAND

I förra numret av Kustbon meddelades, att Per Söderbäck — välkänd för alla Kustbons läsare — skrivit en berättelse med estlandssvenskt motiv från förra århundradet. Berättelsen finns nu uppsatt på Östgöta Correspondentens tryckeri och skall snart tryckas.

Personerna i berättelsen är fritt uppfunna och har alltså inte haft förebilder i verkligheten. Händelserna tänks äga rum på Stora Rågö, men ortnamn, personnamn, beskrivningar av seder och bruk, redskap och verktyg — allt detta hänför sig till olika delar av det estlandssvenska området. Läsaren skall således inte behöva anstränga sig med att söka människor och bakgrund i vissa bestämda personer och på en enda bestämd ort.

Berättelsen levereras i form av en häftad bok på ca 70 tättryckta sidor.

Pris 15:— kronor, porto inberäknat.

Beställ genom att sända in nedanstående kupong till *Kustbons expedition*, Eknäsvägen 2, 112 64 Stockholm K, eller genom att skriva av beställningskupongen och sända in den (om Ni inte vill klippa sönder tidningen).

Beställningarna måste vara inne senast 8 januari 1973. Leverans några veckor efter beställningstidens utgång.

Till KUSTBONS expedition, Eknäsvägen 2
112 64 Stockholm K

Härmed beställes Per Söderbäck "Kammarmönstret" att tillsändas mig mot postförskott.

Antal exemplar å kr 15:—

Namn:

Adress:

RUNÖ SEGELBÅT

På 1700-1860

MODERNA MUSEET visar i december och januari en utställning med namnet "Skärgårdsbilder". Den avser framför allt att ge en bild av Stockholms skärgård — med aspekter på dess försvinnande, säregna kultur och dess nuvarande tillstånd — men även inslag från Åland (Kökar) och de estländska öarna (Runö) ingår i utställningen.

FÖRHANDSMEDDELANDE

Föreningen SVENSKA ODLINGENS VÄNNER håller årsmöte lördagen den 7 april 1973 i City-Konditoriets lokaler, *Vallingatan 3 B*, 3 tr (f. d. Hushållsskolan Margaretas lilla festvåning).

I föreningens regi hålles ESTLANDSSVENSK HEMBYGDSDAG söndagen den 19 augusti 1973 med början kl 10.00 i Björknäspaviljongen, Herrgårn, Klinten, Värmdö.

Högtidstalare: biskop emeritus SVEN DANELL.

Till hembygdsgdagen planeras i likhet med tidigare år ett lotteri, och styrelsen är tacksam om kunniga och uppslagsrika människor ville ägna en del av sina händers skicklighet åt detta ändamål redan i vinter.

År 1973 markerar ett 30-årsminne av den tid, då fiskebåtarna-flyktingfarkosterna lyckades ta sig till det nya hemlandets kust med estlandssvenska "hemvandrare" ombord.

Utöver dessa "fiskebåts-resenärer" transporterade lasaretsfartyget "Seagull II" i maj 1943 "legalt" en del sjuka och åldringar till Sverige. I november och december samma år överfördes med "Odin" under tre resor återigen estlandssvenska åldringar och personer i "behov" av sjukvård.

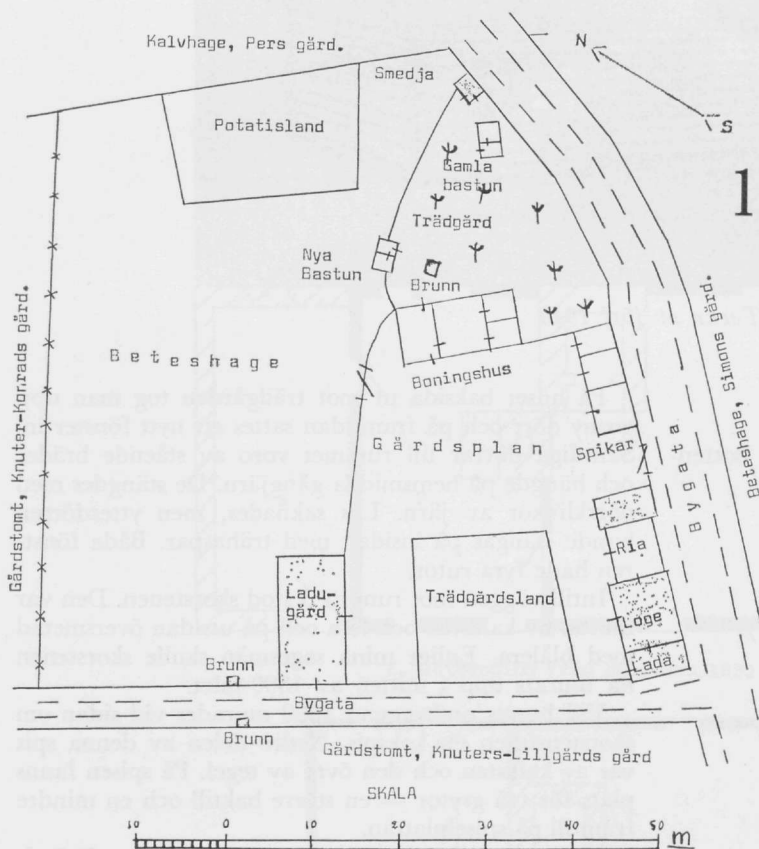
1973 är alltså verkligen ett 30-årsjubileum, utan att man därvid glömmer bort de 110 rågöbornas ankomst till Stockholm redan den 17 oktober 1940 med "Estonia" samt några nargöbornas flykt med fiskebåtar samma höst.

30-årsjubileet av den slutliga överflyttningen av den estlandssvenska stammen till moderlandet sträcker sig även till år 1974.

Hugo Mickelin

Fridolf Isberg

Boningshusets utveckling på Knuters gård i Klottorp från mitten av 1800-talet till 1920

Karta över Knutersgårdens tomt, upprä-
tad 1941 av förf.

Vid mitten av 1800-talet fanns det i Klottorp två typer av boningshus. — Den ena var den bland esterna vanligen förekommande boningsrian, som saknade skorsten och där röken från ugnen kom in i rummet och gick vidare ut genom dörren till logen. Boningsrummet (stugan) i dessa hus användes även att torka spannmål i, då säden tröskades. Under den s. k. "tröskningstiden" måste därför de, som bodde i stugan, flytta ut i "bakse" (skafferiet) eller "spikarn" (boden) och bo där så länge tröskningsarbetet varade — många gånger ett par månader pr år.

Jämsides med boningsrian fanns det även en annan typ av bostadshus med skorsten. Denna bostadstyp var vanlig hos den svenska befolkningen i de byar, som lågo längre från den estniska språkgränsen. Den typen av bostad fanns vid mitten av 1800-talet i Klottorp på följande gårdar: Simonsa (Simasa), Knutersa (Knutorsa), Lukas-storgårds (Luksas-storgorsa), Matsasa och på lösmansgården Vävarsa.

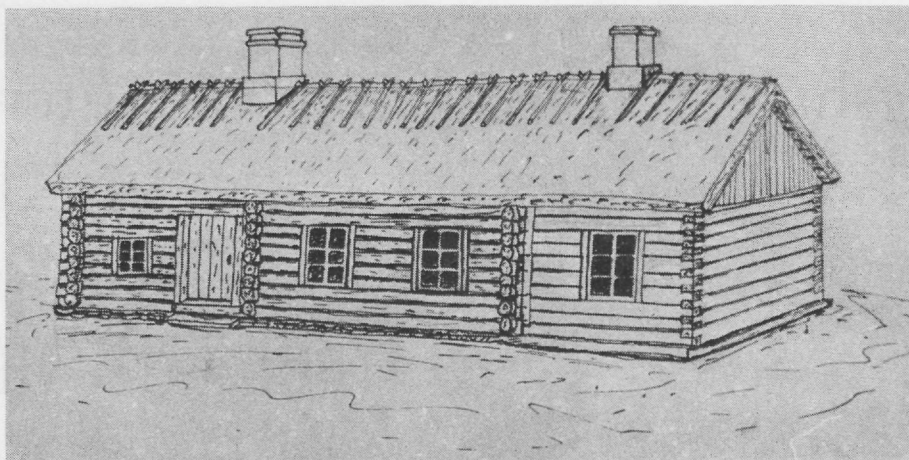
I Kustbon nr 2 1967 har jag beskrivit hur en boningsria på Blee's gård i Klottorp från mitten av 1800-talet till 1943 utvecklades från en förhållandevis primitiv bostad till ett modernt boningshus. Här skall jag redogöra för hur boningshuset med skorsten på Knuters gård genom flera ombyggnader utvecklades

under tiden 1850—1920.

Uppgifterna om husets storlek, utvecklingsålder och rumsindelning samt rummets användning upptecknades av mig under tiden 1941—1943. Mina sagesmän voro Knuters gårdens siste ägare, Karl Grönberg, född i mitten av 1860-talet och Maria Isberg, född 1882. Båda sagesmännen voro födda på Knuters gård.

När huset uppfördes första gången på den plats, där det stod år 1943 (se kartan) är icke känt. Min gamla sagesman, Karl Grönberg, meddelade att hans far och farfar sagt att detta boningshus skulle ha uppförts första gången i slutet av 1700-talet eller tidigare och senare flera gånger byggts om. De två sista ombyggnaderna skulle ha skett under åren 1880 och 1920. Enligt dessa sagesmän skulle boningshus och ria alltid ha varit i två skilda byggnader på Knuters gård. Därom vittnar också den gamla rian, som fanns kvar ännu 1943 och då användes att torka spannmål i.

Yttertaget på denna byggnad har alltid varit av råghalm. I bottenplan 1 och 2 voro takgavlarna av snedstående halmtak av samma typ som användes av esterna, men vid ombyggnaden 1920 ersattes dessa "gammalmodiga" takgavlar med stående bräder som framgår av bifogad teckning av huset.

Knuters boningshus mot SV. Teckn av förf 1943

Byggnaden innehöll följande rum:

1. Stenkammaren (stänkamarn).
2. I Bottenplan 1 skafferiet (bakse) och i Bottenplan 2 och 3 köket (keka).
3. Stugan (stue).
4. Farstun (fårsta).
5. Gamla köket (ga keka).
6. Östra sovkammaren (esta sovakomarn).
7. Västra sovkammaren (västra sovakomarn).

Den fasta inredningen i huset:

- a. Skorstenen (kårstain).
- b. Ugnen (un).
- c. Grytornas plats (gritanas fläcken).
- d. Vattengrytans plats (vatugritas fläcken).
- e. Spiseln (pliten).
- f. Kakelugnen (pottun).
- g. Skorstenen (kårstain).

Rum nr 1.

När murarna till detta rum uppfördes var icke känt. De voro murade av kalksten med lera som bindemedel, på insidan översmetade med lera och på utsidan oputsade utom den del av väggen som låg på husets framsida. Den var putsad med kalkbruk. Golvet var av kalkstensplattor och innertaket av runda stockar. Springorna mellan stockarna i innertaket voro tätade med mossa. Rummets enda fönster bestod av en glasruta, vars storlek var 30×30 cm. Båda dörrarna till rummet voro av stående bräder och hängde år 1920 på hemsmidda gångjärn. Före husets ombyggnad 1880 hade dessa dörrar haft gångjärn av trä. Dörrarnas stängningsanordning bestod av järnklinkor. Lås saknades. Ytterdörren kunde riglas på insidan med en hasp av trä.

Rummet revs vid husets ombyggnad 1920. Det användes att förvara matvaror i. Fast inredning saknades.

Rum nr 2.

Vid husets ombyggnad revos träväggarna till detta rum. När de igen timrades upp ersattes det murkna trävirket med friskt virke och vägstockarna sammanfogades med korsknutar. Såten mellan dem tätades med mossa. Innertaket lades av runda stockar och det gamla stengolvet fick ligga kvar. De trasiga kalkstensplattorna i golvet ersattes med nya.

På huset baksida ut mot trädgården tog man upp en ny dörr och på framsidan sattes ett nytt fönster in. Samtliga dörrar till rummet voro av stående bräder och hängde på hemsmidda gångjärn. De stängdes med dörrklinkor av järn. Lås saknades, men ytterdörren kunde stängas på insidan med trähaspar. Båda fönstren hade fyra rutor.

Intill väggen mot rum nr 3 stod skorstenen. Den var murad av kalksten och lera och på utsidan översmetad med blålera. Enligt mina sagesmän skulle skorstenen ha murats upp i mitten av 1800-talet.

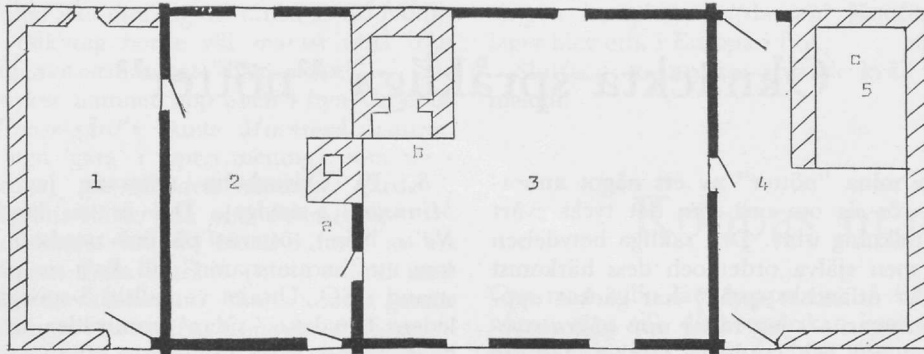
Vid husets ombyggnad 1880 murades vid sidan om skorstensfoten en kokspis. Nedre delen av denna spis var av kalksten och den övre av tegel. På spisen fanns plats för två grytor — en större baktill och en mindre framtill på spiselplattan.

Vid ombyggnaden 1920 skedde inga större förändringar med detta rum. Väggar, innertak, golv och dörrar blevo oförändrade. Vid skorstenen murade man in en stor gryta, i vilken man brukade värma vatten vid byk, svinslakt och ölbrygge. Fönstret på husets framsida gjordes större och försågs med sex rutor. Innanfönster saknades.

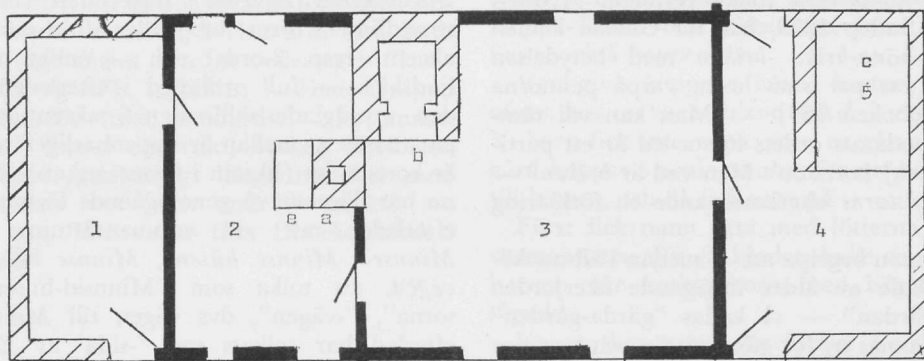
Ända till 1880 användes rummet att förvara matvaror i, men efter ombyggnaden nämnda år användes det både som skafferiet och kök. Under sommarmånaderna brukade (före 1920) gårdens ogifta kvinnor sova i detta rum och kunde där även ta emot friare under natten.

Rum nr 3.

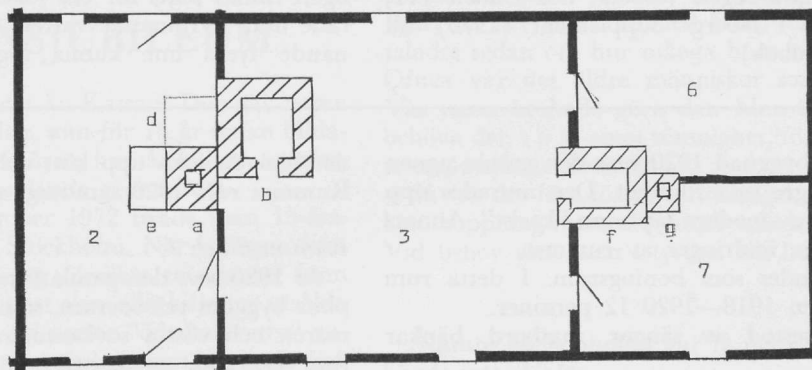
Väggarna voro timrade av runda furustockar och såten mellan dem tätade med mossa. Golvet var lagt av kalkstensplattor och springorna mellan dem var tätade med lera. Framför husbondens säng fanns en stor kalkstensplatta ca 1 m bred och 1,5 m lång. Den kallades för "vaggflisa", därför att vaggan stod på den, då det fanns småbarn i huset. Innertaket var av runda, smala stockar och mellanrummen voro tätade med mossa. På rummet fanns tre fönster, som samtliga hade fyra rutor. Fönstret på husets baksida var mindre än de båda fönstren på husets framsida. Samtliga fönster voro fastspikade och kunde icke öppnas. Innanfönster saknades. Samtliga dörrar till rummet voro av stående bräder. Den dörr, som ledde till rum nr 4

1. Bottnplan från perioden mitten av 1800-t.-1880.

2. Bottnplan från perioden 1880 - 1921.

3. Bottnplan från perioden 1921 - 1943.

Bonningshus, Knuters gård, Klottorp, Nuckö socken, Estland.

Skala 0 1 2 3 4 5 m

hade gångjärn av trä, och dörren som vette mot rum nr 2 hade hemsmidda gångjärn. Båda dörrarna stängdes med dörrklinkor av järn. De saknade lås.

Ugnen var murad av kalksten och placerad i rummets hörn mot rum nr 2 med bakre delen ut i husets yttervägg. Det var en s. k. rösugn med skorsten. Röken från eldstaden passerade ett lager med kullerstenar i ugnens övre del ovanom "ribbana" och gick sedan ut genom skorstenen. När elden slocknat i eldstaden, öppnade man på ugnens långsida in mot rummet en lucka och värmen från de upphettade kullerstenarna höll sedan rummet varmt.

Vid ombyggnaden av huset år 1880 skedde en hel del ändringar. Väggarna revos ner och alla ruttna

stockar sorterades bort och ersattes med friskt virke. De nya väggstockarna kanthöggs på insidan mot rummet och timrades upp med korsknutar. Innetaket lades av runda stockar. Såten mellan väggstockar och mellan stockarna i innetaket tätades med mossa. Det gamla stengolvet bröts upp och ett nytt golv lades av breda furubräder. Fönstren gjordes större och försågs med 6 rutor. Bara ett fönster på husets framsida gick att öppna. De övriga voro fastspikade vid fönsterkarmen i väggen. Nu satte man även in innanfönster. Ugnen murades om men fick samma utseende som tidigare. Dörren mot rum nr 4 fick hemsmidda gångjärn i stället för trä, som den haft tidigare.

Nils Tiberg

Oknäckta språkliga ”nötter”

Denna gång blir mina ”nötter” av ett något annorlunda slag. Det rör sig om ord som det tycks svårt att finna exakt tolkning utav. Den sakliga betydelsen är kanske klar, men själva ordet och dess härkomst (från svenskt eller utländskt språk) har gäckat upp-tecknarens funderingar. — Jag radar upp några stycken sådana oklara ord, och jag bleve mycket glad om estlandssvenska läsare kunde hjälpa mig att förstå dem.

1. Gamle *No'ka-kästarn* Johan Nymann (JNnn), som var född i Sutlep 1859, har för Gideon Danell uppgivit ordet *hōna-brik*, *-briken* med betydelsen 'pennställt (med ett par små horn, varpå pennorna vila)' (Nucköordboken 163). — Man kan väl täm-ligen säkert förmoda att ordets första led är ett partic-ip: 'hornad, [den] hornade'. Men vad är *briken*? — Har någon av *kästarns* efterkommande en förklaring att ge?

2. Hur skall man begripa att — medan i all nuckö-svenska den odlade av ålder inhägnade åkerjorden heter *giärda* "gården" — så kallas "gårda-gården" däromkring i Gutånäs by för *gård-gård'n* och byvägen som går längs denna för *Gårdgårs-gattna* "Gårda-gårds-gat(n)an". — Vägen till 'gården' heter där- emot i Sutlep *giard-vēgen* (Isberg, hos Danell 144; talrika andra ex i Isbergs Supplement (1970) till Danells Nuckö-ordbok).

3. På Odensholm noterade jag 1933 namnet *Minnsia* (3-stavigt). Det är en landningsplats på *Nä'se* Näset, österut på öns nordsida. Namnet står som ett "motsatsnamn" till *Bo'a-sia* på motsvarande strand i SO. Uttalet var alltid 3-stavigt, varvid efter-ledens betydelse '-sidan' framträder, utan att namnet dock någon gång uppvisade sammansättningsakcent. Ibland var *s*-ljudet *sje*-haltigt, vilket kunde förvirra förståelsen: *Minnsjia*. Namnet *Bo'a-sia* (även med 2-ordsakcent: *Bo'a sia*) 'Båge-sidan' (med namn efter strandlinjens form) bibehåller alltid sammansättnings-akcent (resp. 2-ords) och — enligt nuckösvenskans ljudskick — full orrlängd i efterleden. Orsaken till den utpräglade skillnaden i akcentuering de båda par-namnen emellan är uppenbarligen att ordet 'båge' är kortstavigt (liksom i fornsvenskan). Namnet *Minnsia* har däremot så genomgående förlorat bitrycket på efterleden, att vid sammansättning förleden blir *Minnse-*: *Minnse hūsenā*, *Minnse kākšana*, *Minnse-vēgen*, att tolka som "Minnsid-husen(a)", "-kåk-sorna", "-vägen", dvs vägen till *Minnsia*. Namnets efterled har tolkats som '-sida' av Edvin Lagman (Bok om Estl:s svenskar, 1964 s. 372). — Men vad är *Minn-?* — Något "minne" (myning) kan väl näppe-ligen finnas plats för ens lokalt på detta trånga om-råde utan avrinnande vatten. Ordet 'minst-' eller lik-nande tycks inte kunna ingå här. En ordbörjan

Vid husets ombyggnad 1920 revs den gamla ugnen och flyttades längre in i rummet. Den murades upp av tegel och blev av modern typ utan "kärst". Annars skedde inga större ändringar av rummet.

Rummet användes som boningsrum. I detta rum bodde under tiden 1918—1920 12 personer.

Inredningen bestod av sängar, matbord, bänkar och stolar.

Rum nr 4.

Stenväggarnas ålder i detta rum var okänd. De voro murade av kalksten och lera. Halva rummet saknade innertak. Golvet var av kalkstensplattor och dörrarna av stående bräder; de stängdes med dörrklinkor av järn. De kunde stängas på insidan med trähaspar. Rummet användes att förvara diverse saker i och som farstu. Det revs år 1920.

Rum nr 5.

Detta rum som låg inne i rum nr 4 användes ända till 1880 som kök. Som bottenplan 1 och 2 visa voro väggarna murade av sten, och innertaket var kalkstensvalv. En bit ifrån bakre väggen fanns det två krokar, på vilka grytorna hängde, då man lagade mat. Eldstaden låg i jämnhöjd med golvet. Röken från denna eldstad gick ut genom dörren till rum nr 4 och vidare ut genom en glugg i takgaveln. Det nerrökta svarta taket kallades fordom "keksrove", och under

det hängde man upp kött och fisk som skulle rökas. Rummet revs 1920 samtidigt med rum nr 4.

Rum nr 6 och 7.

År 1920 revs den gamla farstun och köket. På deras plats byggdes två sovrum, som kallades östra sovkammaren och västra sovkammaren. Väggarna till dessa rum timrades av kantsågade sextums stockar, som sammanfogades med s. k. tappknutar (se teckningen). Innertaket lades av brädbakar, som erhöles vid timmerstockarnas kantsågning. Golvet lades av breda furubräder och var omålat. Väggen mellan rummen 6 och 7 var av stående bräder. Väggarna voro på insidan överklädda med tidningspapper. Dörrarna mot rum nr 3 voro s. k. spegeldörrar och brunmålade. De hade moderna lås och stängningsanordning.

Ugnen, vars mynning låg i rum nr 3, var murad av rött kakel och användes dels att värma upp de båda sovrummen under vintermånaderna och dels att baka vetebröd i till helgen eller vid andra tillfällen.

De båda rummen användes som sovrum.

*

Enligt uppgifter från Klottorp har detta hus lik-som många andra i byn för länge sedan rivits, och den gamla byggnadstypen finns icke mer kvar i de svenska byarna efter sovjetockupationen av Estlands svensk-bygd.

'midh-n-' förefaller lika omöjlig att tänka in uti namnbilden. — En tolkning borde väl snarast utgå från associationer till motsatsnamnet "Båge-sidan". — Såsom första led dyker namnet upp även i byn Gutanäs på Nuckö: *Minnse-gård'n* jämte *Minnsegårs-gattna*, byvägen (inte ngn 'gata' i rspr:s mening), som mellan "gärda-gårdar" går till den nämnda "gården", en inhägnad låglänt slättervall, om hösten bete, varöver *Minnse rännan* rinner (ibland i form av en liten vik). — Inom detta område (invid strand med årstidsvis varierande vattenstånd) skulle kanske gamla svenska ordet "minne" ha kunnat finna användning.

4. Kan någon *skå'tabo* ge oss uppgifter om *Skå'tabo Gråppa*. Är "Gråppan" en vik, Ö om Skotanäs by? ("Etymologiskt" skulle jag väl skriva "Skate-näs", men det bjuder emot att alltför mycket förändra "ansiktet" på mer kända ortnamn, även om de som detta knappast ha funnit någon allmänt vedertagen "kartnamnsform" [Tiberg EFK 1: 211f].) — Hade *Gråppa* någon betydelse för fiske, samfärdsel eller annan näring? Slätter? Fanns där träd, buskar, flyttblock eller rena jorden? Ytbildning: långgrunt eller med något *brēm~bräme* mot (eller under) vattnet?

Nog för i dag. Hälsningar från Dialektarkivet i Uppsala och Eder

NT

FOLKDANSJUBILEUM

Ej långt från Hapsal flyter ån Kassari. Den gav namn åt det estniska folkdanslag, som för 15 år sedan bildades i Stockholm. Under åren har åtskilliga turnéer, såväl i Sverige som utomlands genomförts.

Lördagen den 28 oktober 1972 firade man 15-årsjubileum i ABF-huset i Stockholm. När kollegan från SOV:s styrelse Alf och jag försökte tränga oss fram till biljettkassan, var så gott som alla biljetter utsålda i förväg. Vi två och en del andra "ödeskamrater" envisade oss till ståplatser — fick komma in och fick sätta oss på extra frambringade stolar.

Wilken enorm och entusiastisk anslutning!

Kvällen blev en upplevelse — inte minst för att den "smakade" till en del varmt estlandssvensk. Den nuvarande dansledaren Udo Tohver's far är född i Sviby på Ormsö. Konferencién Sven Hansson är son till Vilhelm Hansson — från Paschlep på Nuckö. De ständiga spelmännen i folkdanslaget är/och var under kvällen estlandssvensken Manfred Strickman från Korkis och Hjalmar Enggrön från Rågöarna.

Man såg välkända ansikten från "vårt" rågödanslag — välkända från våra hembygdsgagar. Danslaget uppträdde nu under ledning av Hjalmar Enggrön, som tillika var spelman i Kassarilaget — en mycket uppskattad dubbelinsats. Rågödanslagets spelmän var Endel Enggrön, Hjalmar Stahl och Bror Svedberg.

Gäster utifrån var "Karjalan Nuoret" — Karelen unga, som efter andra världskriget måste lämna Viborg och Karelen och flytta till Helsingfors men lika aktivt som tidigare fortsätta traditionen hemifrån. Det var ett dansande och sjungande lag. Tänk vad

sången kompletterar dansen! Konferenciern sa, att laget blev etta i Europa i följ.

Slutfacit: en mycket givande kväll med hembygdsmelodi.

HM

Koppas m.m.

Om man ville låta koppa sig, så bad man i förväg någon säga till, då kopperskan kom till byn. Ett par gånger om året brukade hon komma, höst och vår, och då gick det med bud om byn.

Hon som brukade komma till vår by, var syster till *nann* 'gammal kvinna' i granngården. Hon kallades Koppa-Triinu och sades vara från Dirslet; i Sutlep fanns också kopperskor.

Vanligtvis koppade hon i bastun, som var eldad, oftast hos oss men ibland också i någon annan gård. Vi barn fick inte se på; men en gång skulle *nann* i en gård koppas i boningshuset, för att hon inte kunde gå till bastun, och då fick vi se på.

Först fick *nann* sitta med fötterna i en balja med varmt vatten, för att blodet skulle rinna bättre. Kopp-hornen var boskaphorn med bägge ändarna slät-sågade.

Kopperskan satte grovåndan av hornet på benet och sög i smaländan, för att samla blodet. Så tog hon bort hornet och hackade med en vasstaggad liten hacka små hål i skinnet. Sedan sög hon hornet fast igen; då det var fullt med blod, föll det av. — Det talades sedan om hur många horn man hade fått.

Oftast var det äldre människor som lät koppa sig. Vår *nann* brukade göra det. Men även unga kunde behöva det, t o m emot sömnhet, för koppning hjälpte emot många åkommor.

Så var det före första världskriget. Efter kriget förekom koppning mera sällan och talades om bara i smyg. Vid behov gick man i tysthet till Lepa-Tio i Hapsal.

*

Svårare än koppning var *te ådor se 'slå åder'*. Det hände inte så ofta.

Paškop godsägares fru hade låtit slå åder och blodet stod på bordet i det tomma köket. En karl ifrån byn kom in i ett ärende. Han såg röd saft på bordet och tog en god klunk. Just då kom folk, och han blev tvungen att svälja. — Efteråt hade folk roligt åt honom som drack Frischmanns frus illblod.

*

Kruk opa live 'kruka på magen' hjälpte mot *toafail* 'sträckning'. Man brände en näve lin i krukans, så att den sögs fast.

JA

ATT SUGAS FAST

Vid en brandkårsövning i ett mellansvenskt samhälle gällde det för ett lag att fortast möjligt släcka brand i en tunna. En kvicktänkt karl i laget hoppade beslutamt upp på tunnan och täppte till öppningen med sin bak. Syret i tunnan minskade och baken sögs in, men tunnan var ganska djup och elden fortsatte att brinna. — Den rådige mannen måste föras till sjukhus.

Lördagen 28 oktober var det dags igen för runöbornas höstsamkväm, denna gång i KFUM:s lokaler vid Slussen. Redan vid 14-tiden öppnades portarna. De tidigast anlända kunde fördriva tiden med "räpsa" och "corona". Vid 17-tiden hade samtliga anlänt och Tomas Dreijer välkomnade och presenterade kvällens program. Först visades den utomordentligt intressanta filmen från 1929 som Orphei Drängar sammanställde vid sitt besök på Runö. Mycket intressant var också det bildsvap från såväl Runö som den övriga svenskbygden som Ragnar Treiberg hade sammanställt. Bildsviterna ackompanjerades av Mats Ekmans sånger (per band).

Efter filmvisningen serverades deltagarna "ketotifflo" — Runös festrätt, enligt programmet "sjuet ua runbo kock". Den som hade ork ägnade sig därefter åt lekar och andra kroppsövningar.

Runöfesten besöktes av omkring 90 personer, däribland runöbornas gamle kyrkoherde Ernst Gordon, numera bosatt i Norrtälje. En annan gammal runövän, ingenjör Herbert Sundin, var med nu liksom så många gånger tidigare.

Genom dessa traditionella sammankomster, där gamla och unga runöbor samlas, lever Runö vidare på svensk botten. Vi tackar alla outtröttliga arrangörer som gör dem möjliga.

Ketotifflo tillagas...

Runöträffen

Foto Ragnar Treiberg

... bäres in ...

... och ätes

Den som hade ork...

Sålunda talade Calle ...

Ragnar foto

SOV:s höstsamkväm

Om man skyndade sig, så kunde man hinna från fyrverkeriet på Strömmen till samkvämet på Adolf Fredriks kyrkogata i tid, klockan 19. En del människor hade kommit långt tidigare för att vara säkra på att få plats, och det kostade inte heller mera att sitta där en längre tid: 11 kr till lokalhyra och kaffe med "likorgods". 140 personer.

Ordföranden Hugo Mickelin talade till hälsning; han erinrade om kungens 90-årsdag och om dåvarande kronprinsens besök i Svensk-Estland 1932. I föreningens namn hade avsänts ett telegram:

H. M. Konungen, Slottet.

Estlandssvenskarna, i dag samlade till sedvanligt höstmöte, tänker med tacksamhet på Eders Majestäts välvilja för vår lilla folkgrupp och ber att få framföra våra underdånigaste välgångsönsknningar.

Föreningen Svenska Odlingens Vänner.

— På detta har anlänt telegrafiskt svar: "Mitt varma tack för den vänliga hälsningen på min 90-årsdag Gustaf Adolf". —

Carl Blees höll ett föredrag, som han själv kallat "Funderingar kring estlandssvenska släktnamn". Dessa namn är ca 400 och sattes under 1800-talet som en

följd av en kejserlig lag. I Sverige hade släktnamn hos adeln börjat användas redan mot slutet av medeltiden; småningom antog också präster och borgare släktnamn, men bönderna fick klara sig med fadersnamn + "son". De estlandssvenska släktnamnen är i allmänhet ganska lika de rikssvenska, men av sonnamn finns bara några få.

Gammalsvenskbyborna valde sig släktnamn efter de gårdar, som deras fäder haft på Dagö före utflyttningen till Ukraina 1781. Ormsöbornas namn liknar finare rikssvenska; en del kunde varit korta soldatnamn. Av Rickulnamnen slutar ungefär $\frac{1}{3}$ på -berg, ett antal på -man. Många kommer från dialekten, såsom Alun, Kistback, Koinberg, Vibusk, Säkobon o a.

Släktnamn förblev formella; i vardagsbruk benämndes folk ju efter gårdsnamn och förnamn.

Ragnar Treiberg är en ovärderlig tillgång för oss. Nu visade han en mängd minnesrika bilder med sång till Mats Ekmantexter som bakgrund. Bilderna var bra, så att man skulle velat sitta framför dem en stund i ren försjunkenhet.

Birger Westerberg talade om en kyrka till salu, men föreningen hade inte pengar att köpa den.

Lotterilotter såldes och gällde en skinka. Johan Landtman vann den.

Och ljusen brann och lamporna lyste och samtalet sorlade på gamla dialekter. Men att stiga upp från långborden och gå omkring och prata med olika personer, det vågade vi oss i allmänhet inte på. Då vi slutligen steg upp, sjöng vi Modersmålets sång som avslutning.

Allan Ingelsson

MOT TAGGTRÅDEN VID SOVJETGRÄNSEN

Där tar också Västeuropa slut

En artikel om besöket i
Reval 1931 var införd
i Kustbon juni 1972.

Klostret i Petseri

Reval var en verkligt givande stad för en svensk journalist, och sen stan ordentligt betats av, styrde vi kosan mot Dorpat, som befanns vara en tjugande studentidyll, även om de flesta av studenterna levde som en svensk bondestudent i förra seklet, enligt skalden och naturvetaren Sten Selander, dvs. under knapphetens kalla stjärna.

I Dorpat sammanstrålade vi snart med den svenske konsuln Julius Lill, som var ytterst mån om att vi skulle *se* allt, och han introducerade oss i studentlivet via sonen Ilmar, som var i det närmaste jur. kand. och väl förtrogen med studentlivets olika sidor. Vi träffade också Sveriges längste löjtnant, den civilklädde Engelbrekt Flodström, numera pensionerad överste, som i egenskap av biträdande militärattaché studerade språk och annat nyttigt i de baltiska staterna. Det var en trevlig bekantskap och en god ciceron, inte minst på den bilfärd vi fick företa i konsul Lills nya, fina Graham-Paige genom östra och södra Estland.

— Ni tar min bil, sa konsuln. Den svenske löjtnanten följer med, och tre dar får ni ha den, bilen. Ni far först till Peipus, sen till Petseri, Irboska gränsen och så hem till Dorpat över Valga, gränstationen. Det blir en givande resa, det lovar jag, över estniskt och förutvarande ryskt territorium.

Det blev det!

Tre kyrkor och två bilar på 12 mil

Nästa morgon startade löjtnanten och vi på till en början fina vägar. Hastighetsmätaren rörde sig uppåt, och slätterna med brödsäd, blåklint och åkersenap gav en bild av ett svenskt Svealandskap. Endast de blåsvarta kilometerstolparna påminde om den estniska nationaliteten. Och här och där dök ett frihetsmonument upp på en inhägnad plats. På tolv mil öster ut såg vi *tre* kyrkor och *två* mötande bilar! Så vi kunde inte spela 21 på bilnummer. Ju längre bort mot öster vi kom, desto fattigare såg stugorna och omgivningen

ut. Kåkarna var omålade och hade vasstak.

Tre mil norr om Petseri, den största stan invid ryska gränsen, tog de dåliga vägarna sin början. Bilen, som var glänsande svart och alldeles ny, krängde, skuttade och skakade som ett fartyg i hårt väder, och det var inte utan att det kändes konstigt i magtrakten. Hastighetsmätaren darrade oroligt mellan 20 — 15 — 10.

På en del ställen jobbar kvinnor med vägarbeten — kvinnorna här i Estland har betydligt hårdare arbete än i Sverige. Men de är också kraftigare. Hästar som vi mötte blev skrämde av det glänsande åket och satte av i sken. Ibland stannade vi och lät hästfordonet passera.

Tittade ”med undran och med skräck”.

På handelsbodarnas skyltar kunde man se att man befann sig på förutvarande ryskt område. Bönder och landsvägens ädla riddare blottade sina huvuden och tittade — likt de svenska bönderna på ”Kungens kurir” — med ”undran och med skräck” på det skinnande ekipaget, som gick alldeles självt utan hästar . . . Några nationalklädda ungdomar som vi tänkte ”plåta”, satte av i vild flykt.

Den lilla stan Petseri hade 2 000 invånare, huvudsakligen ryssar. Den nyare delen såg snygg och ren ut, hastigt sedd, men den äldre delen var fattig och sjaskig.

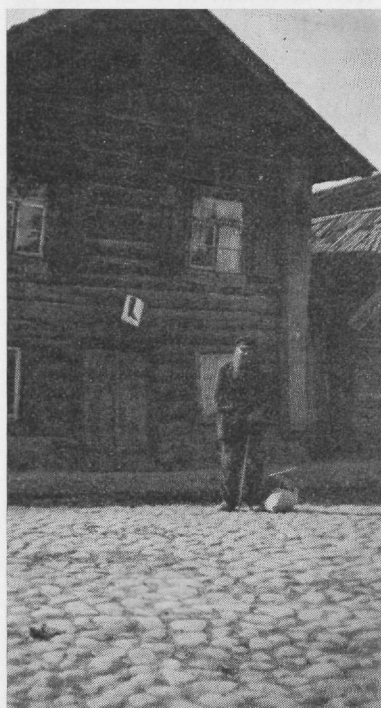
Det vackra grotteklostret i Petseri.

I denna lilla stad fanns en storslagen sevärdhet: ett grekisk-katolskt grottekloster, vars make knappast kan uppletas. Detta kloster grundades på 1200-talet och ligger naturskönt i en dal. Själva katedralen är ingrävd i ett sandstensberg.

En liten skäggig munk, en dvärg i jämförelse med vår ståtliga svenske löjtnant från Falun, blir vår ciceron genom katedralen, som i sina underjordiska valv rymmer över fem tusen obalsamerade lik . . .

Grotteklostret i Petseri samlar många nyfikna en sommarsöndag.

Framför skomakarboden

En egendomlig lukt slår oss till mötes där nere i gravkammarna. Under tårar berättar munken om de fromma munkar, som här fått sitt sista vilorum.

— En av dem, sa han, satt inspärrad i en cell i tjugofem år och fick sin enkla kost genom en lucka i väggen. I femton år bar han en tio kilo tung bröstkedja för att späka sin kropp.

Bolsjevikerna ville röva bort skatterna.

Mest rörd blir han när han talar om bolsjevikernas härjningar under inbördeskriget.

— Banditerna trängde in i klostret för att röva bort de enorma rikedomar av skiftande slag som tillhörde klostret, sa han. Men de fann nästan ingenting. Dyrbarheterna var bortförda och nergrävda. Nu kan de skådas igen...

Det kändes skönt att komma ut i friska luften igen efter klosteratmosfären. Och vägarna blev bättre. På en höjd såg vi i fjärran den ryska staden Pskovs päronformade kupoler i solskenet. Vi närmar oss Sovjet, gränsen, taggtrån...

Men innan vi når dit, gör vi halt och rast i byn Irboska, en gång rysk stad, numera estnisk by med tre borgarfamiljer: apotekaren, post- och polismästaren, samt 2 000 ryssar.

— Vad lever folk på här borta? frågar vi apotekaren, som är vår värd.

Förbjuds alkohol, tas Hoffmanns droppar.

— Jo, linodling tjänar man en del på, svarar han. Jordbruksprodukterna från de små arealerna räcker inte till uppehälle för familjerna, som ofta består av man, hustru och tio eller tolv barn. Nöden är stor. Får karlarna några pengar, köper de vodka. Förbjuder prästen dem att köpa alkohol, tillhandlar de sig Hoffmanns droppar, som de blandar i ölet. Sen sitter kniven löst!

Från Irboska går vägen spikrak fram till ryska gränsen. Den är bred och förstklassig, och man erinrar sig fabeln om tsarens linjal. (Tsarerna drog som bekant en rak linje såsom väg mellan Petersburg och Moskva en gång för länge, länge sen.)

Några stenkast från gränsens taggtråd stiger en estnisk officer ombord.

Flykting klipper hål i taggtrån.

— Militära posteringar finns på båda sidor om gränsen, berättar han. När vi höjer kameran för att föreviga taggtrådslandskapet, dyker en grönmössad rysk soldat upp ur buskaget. Han bär grön, lätt uniform och har röd stjärna i mössan. Han tittar forskande på den svenska flagga som fladdrar på konsulns bil, men ser mycket vänlig ut.

— Tar man sig inte över gränsen ibland? undrar vi.

— Jodå, säger vår estniske officer. Man klipper hål i taggtrån och kryper igenom. Men vi har hundar på bägge sidor om taggtrån. Så det dröjer inte länge förrän "klipparen" är fast.

Efter gränsbesöket styrde vi kosan mot väster, mot Valga, gränsstationen mot Lettland. Här kunde man vid fredsuppgörelsen inte enas om vilket land som skulle äga stan, och därför drog man gränsen tvärs igenom. Så det finns folk som hade sitt hus i Estland, men uthus och trädgård i Lettland.

Men nån taggtråd planterade man inte, guskelov!

Johan Lindström 75 år

Vid kameran på Ormsö.

Klockaren, kooperations-pionjären, fotografen och slutligen kommunalmanen från Ormsö, Johan Lindström, fyller 75 år den 30 december i Eskilstuna. Knappast har estlandssvenskarna att uppvisa en motsvarighet till denna jubilar, en man som på egen hand byggt upp specialiserade kvalifikationer inom flera områden.

Sin offentliga bana började han som klockare i Ormsö St Olai församling. Tidigare hade församlingen haft en namne till klockare: Johan Lindström från Borrbö (7.10.1835—6.1.1918; en tid även folkskollärare och en längre tid kommunalskrivare). Trots likheten i namn var de ej släkt. Dagens jubilar var född på gården Hanasa i Kärrslätt. Han började som klockare vid relativt unga år och hann under sin långa tjänstgöringstid samarbeta med kyrkoherdarna Karl Malm, John Klasson, Karl Nilsson-Hammarin och Hjalmar Pöhl.

Han gifte sig med hemmadottern Katarina hos Larasa i Fällarna och fick därigenom sin första "sidorörelse" som bonde. Makarna fick nio barn.

Den andra "sidorörelsen" skaffade Johan Lindström sig år 1922, då Ormsö Kooperativa Handelsförening såg dagens ljus, alltså för 50 år sedan. Den då 24-åriga klockaren blev föreningens förste och genom frihetsåren siste bokförare/räkenskapsförvaltare. Han inträdde i styrelsen och var under senare år även styrelseordförande.

Under alla åren var Johan öns "förste" fotograf. (SOV:s bygderåd borde "inventera" hans ev. lagerhållning i dag.)

Johans sista "sidorörelse" i Estland bär undertecknad faktiskt skulden till. När bortgångne Lars Broman och jag 1941 hade enats om att åta oss kommunalsekreterarbefattningarna — Lars på Ormsö och jag på Nuckö, och detta godkänts av länsstyrelsen — cyklade vi en mörk kväll tillsammans till Fällarna för att övertala Johan att bli kommunalordförande. Vi lyckades med företaget. — Så småningom fann Johan dock att ordförandeposten under ofärdstid inte passade honom. Han lyckades dra sig tillbaka.

Efter ankomst till Sverige 31 aug. 1944 och sedvanlig förlägningsprocedur anställdes Johan Lindström vid arbetsförmedlingen i Eskilstuna. Där bor han alltjämt.

Jubilaren tillönskas många levnadsår med hälsan i behåll såsom "arvtagare" efter sin far, som blev nära 102 år.

Hugo Mickelin

De hjälpte 176 människor i land

Hans Mickelin, född på Ormsö, berättar. Efter bandupptagning i Årsta, Stockholm, av A Samberg den 16 sept. 1971.

Ja' kom över me' Johan. Från Rohuküla kom vi ut å la till här vid Frihamnen. Det var i juli månad. Å härifrån Frihamnen fick vi åka till Doverstorp. Där var ja' bara en vecka — två, så fick ja' order att ja' skulle ut på en båt, som gick ut på Östersjön å skulle ta emot flyktingar, när de kom med små båtar. Jag fick meddelande från Kommittén, å så kom ja' till Stockholm, å härifrån fick ja' fara med bil till Fisksätra varv; det ligger i närheten av Saltsjöbaden. Å så kom besättningen dit — den var från Gullholmen utanför Göteborg. Båten tillhörde civilingenjör Larsson. (Han bodde här i Stockholm vid Katarinahissen.)

Å så åkte vi ut till Gotland. Vi låg bakom Gotland, bakom Fårö. Vi var fyra man: de tre å ja' den fjärde. Vi låg alltid nere bakom Fårö, nordost ner mot Ösel.

Första båten som vi träffade på, den var från Dagö. Det var 27 personer — 16 små barn — i den. De hade varit tre dygn på sjön, å sjön hade spolat bort deras kompass, så de visste inte var de var heller. Å de var så genomblöta å våta, då vi fick tag i dem. — På natten kom vi till land i Fårösund, där mittemot Fårö på Gotland. Där var en förläggning, å där fick de stanna allihop. — Det var fin mottagning, ska man säga. Vi fick ju, innan vi gick in i sundet där, meddela ett krigsfartyg som låg utanför, hur många vi hade ombord, å där fick vi order att vakten skulle gå med dem, å när vi kom iland, så mötte de med båtar å alltsammans. — De mena' om det var någon som var sjuk. Å så var det sköterskor, som kom ner ombord å fråga' var barnen var, å ja' sa att "barnen är där i fören", å var och en som fick ett barn så svepte de bara in dem å gick med dem. De var genomvåta efter dessa tre dygn på sjön å verkade så mjuka, när sköterskorna svepte in dem . . .

Vi var ju ut å hämta' flera gånger, så vi hämta' allt som allt 176 stycken, kommer ja' ihåg. De var ute med små båtar, ganska dåligt ställda var de. Det var letter också, ganska mycket.

Från Fårö till Ösel är det 97 sjömil, å vi var ut 30 sjömil — tredjedelen. Svenska krigsfartyg gick bara på tremilsgränsen, men vi var längre ner.

Så fort vi såg båtar, så gick vi nära. — Vi var utrustade med fiskeredskap också, och egentligen såg det ut som om vi var ute för att fiska. — En krigsbåt såg vi en gång, det var en u-båt, men vems den var det förstod ja' inte, om den var tysk eller rysk. Då han fick syn på oss, så stack han sydost, å int' hann vi efter den. Mera främmande båtar såg vi inte. Något flygplan såg man någon gång — på långt avstånd.

— Jo, jo, de var tacksamma. De där första som ja' tala' om, om dom hade hållit den kursen som dom höll, när vi träffa' på dom, så hade dom aldrig fått Gotska Sandön heller. Hur det hade gått med dem,

det vet man inte, nu hade de tre dygn redan varit ut på sjön. Det såg ganska eländigt ut, kläderna på barnen genomvåta å . . . Men båten var ju bra. — Den som var som skeppare där, han var så sjuk. Efteråt träffa ja' dem i Visby å så fråga ja' var den karlen var. Så sa de: "Han ligger på sjukhus." — "Ja, det kunde ja' tro, det kunde ja' tro", sa jag. Men ja' fråga int' så mycket.

Letter kom många gånger, så att båten var halv med vatten, å de satt bara på sitt bagage mitt i båten å öste å pumpa'. — Ja, från Ösel var det också en båt (som kom över med 7 man), som man int' kunde säga vad det var — var det en packlåda eller var det nån båt. Men det var i alla fall en mast uppå, å så var det segel. Å de hade bra väder; de hade lyckan med sig. — Det var en packlåda, ingen motor, bara en liten mast å en duk, en liten segelduk. I medvind gick det ju bra.

Men från Ösel kom där en båt — då var de ganska många, de hade en annan båt på släp också — en stor, fin båt å ledaren han var en gammal sjöman. De hade ingen nöd på sig inte. De hade rätt kurs, å så sa de att de hade mycket bränsle ombord också.

Vi hade kläder med oss ombord å mat; de fick ju mat medsamma å allt som behövdes. Å så var de glada, att de hade någon som de kunde snacka med (som förstod estniska). De flyttades över till Visby, å från Visby skulle de över till fastlandet. Stora förläggningen var i Visby.

*

Ja, det var i augusti som vi gick ut. Ja' var två och en halv månar där. Sen blev det så mörkt om nätterna; å om vi nog hade hittat någon, vad skulle vi ha gjort åt dem i mörkret, om det hade blåst hårt? Å det tog ju slut också, den där överflyttningen. — Jag kom sen över och tog familjen och så åkte vi ut till Spillersboda till varvet, där jag arbetade i fyra år, innan jag kom in till Stockholm här. — Ja, så har tiden gått. Det var en intressant tid där ute, det var det.

†

ANDERS APPELBLOM

född på Ormsö 21 okt. 1900,
död i Stockholm 3 sept. 1972.

Efter en tids sjukdom slutade folkskolläraren Anders Appelblom sina dagar på Serafimerlasarettet i Stockholm. Jordfästningen ägde rum på Skogskyrkogården 23 sept och förrättades av komminister David Eby i Matteus. Släkt och vänner hade följt honom till graven. I Estland hade Anders Appelblom varit lärare på Ormsö och på Nargö. Till Sverige hade han kommit ifrån Estland 1964 och bosatte sig i Stockholm, där han en tid arbetade som arkivarbetare. — Avskedsord vid graven sades av den avlidnes anhöriga och vänner, bland dem undertecknad, som i sitt eftermäle till Anders Appelblom bland annat yttrade följande: — Jag har ett ärende till dig, inför minnet av dig har jag velat säga dig ett tack! — Visst gråter nu regnet tårar över Nargöns och över Ormsöns öde jord, och visst kommer vi ifrån hårda öden, men det var sol också över färden genom livet, och det var

tider, när livet och alltsammans där var helt, och det är för livet under dessa gemensamma år jag har kommit för att tacka dig. Jag har kommit för att återgälda en skuld av tacksamhet från svunna år — för tiden och hösten 1930 på Nargö i Estland, när jag ifrån Nargö kom till Birkas. Och nu är jag glad över att jag träffade dig för något år sedan i Baggensalen i Saltsjöbaden. I tankarna har August och Johanna Schmidt ifrån Nargö också velat vara här vid din grav och förena sig med mig i ett tack och en sista hälsning. Så lyser vi frid över din vandring. Vila i frid!"

Alexander Samberg

†

JOHAN NILSÉN

född på Ormsö 27 nov. 1902,
död i Stockholm 11 okt. 1972.

Vi möttes här i stan — troligen någon gång efter 1964 — där vi bodde på samma gata. Redan 1947 hade han bosatt sig här med sin hustru och sina 2 barn. På Ormsö hade han bott i Binis — Bynäs by. Den 3 dec. 1943 hade han tillsammans med sin familj och inalles 14 personer ifrån Ormsö på natten i öppen båt begett sig ut ifrån sin hemö, lämnat allt och så gott som hela vägen *rott* över till Hangö Västerfjärd i Finland. Under sin tjänstgöringstid i militären i Estland hade han tjänstgjort på minsveparen "Mardus", som hade råkat gå på en mina. Ifrån explosionen där hade han emellertid kommit undan med livet i behåll. I Sverige hade han råkat få besvär med sin rygg av yrkesarbetet på mejeriet här i Årsta. Under de senaste två åren var han alltmera besvärad av sin sjukdom.

Nu, när du är borta för alltid, känner jag saknaden efter dig mera än förr. Det har blivit på något sär-eget sätt tomt efter dig. Trots dina krämpor och din sjukdom *var du den gladaste av oss alla*. Du hade tid till samtal, där jag allt som oftast hade bråttom och ville skynda förbi. Jag beundrar detta ditt jämnmod med vilket du bar dina krämpor. *Du var stor i din vandring vid din käpp*. Du gladdede dig åt naturen, åt blomstren och åt de blommande häggarna och rönarna här i det lummiga Årsta. Min vän Johan Nilsén, sommar och höst och vinter och vår vill jag minnas dig. Jag saknar och sörjer dig uppriktigt. Frid över ditt minne!

Alexander Samberg

Döda

Felix Edgar Dahl, född den 1 dec. 1899 på Dagö, avled den 7 sept. 1972 i Norrköping.

Maria Hahlberg, född Nanu den 3 maj 1892 på Nuckö, avled den 7 sept. 1972.

Magdalena Nordgren, född Ellerbusch den 21 aug. 1898 på Runö, avled den 12 okt. 1972 i Stockholm.

Maria Ribon, född den 28 aug. 1882 på Nuckö, avled den 3 okt. 1972 i Eskilstuna.

Lovisa Strandsten, född Luks den 20 juni 1893 i Rickul, avled den 18 juli 1972 i Enebyberg.

Mina Sträng, född Sjöman den 21 aug. 1879 på Ormsö, avled den 5 juli 1972 i Göteborg.

Vår käre Far
Morfar och Farfar

Johannes Stahl

* 3/9 1896 på St. Rågå
† 9/9 1972 i Nynäshamn

Djupt sörjd och saknad av oss
samt övrig släkt och vänner

INGEBORG och GÖSTA
OSVALD och SIV

Irene
Herbert
Linnéa
Barnbarnen

Då slutad är min pilgrimsstig
Guds kärleks sol upplyser mig
Så trygg jag över floden går,
hos Gud jag evigt vila får.

Vår kära

Maria Hahlberg

* 3 maj 1892

† 7 september 1972

har stilla insomnat,
sörjd och saknad av oss,
släkt och vänner.

FREDRIK och MARTA
HUGO och ELLA
ROBERT och BRITTA
Barnbarnen

När sista stormen jag ridit ut,
Orkanen mera ej viner,
I solglans ser jag ett hav till slut
Av glas, som gnistrar och skiner.
Jag skådar portarnas pärlerader
Och hörer änglarnas myriader,
Som hälsa mig: Välkommen hem!

Anna Österblom

* den 3 April 1882
å Ormsö, Estland

insomnade stilla och fridfullt
i dag, efterlämnande
syskon, övrig släkt och vänner

Spånga 28 Sept. 1972

CORA, EBBA, MAJA
GUSTAV och MARTA

Jordens oro viker för den frid
som varar.

Min älskade Make
vår käre Far
Morfar och Farfar

Johan Nilsén

* 27 November 1902
† 11 Oktober 1972

Innerligt sörjd och saknad.

AGNETA
HJALMAR och INGER
ALIDE och KURT

Barnbarn
Övrig släkt och vänner

I höstvindens sus
Du somnade stilla.
Nu sjukdom och smärta
ej mer gör Dig illa.
Skön är vilan graven Dig ger.
Gott att veta Du lider ej mer.

Min älskade Maka
vår kära Mor
Farmor och Mormor

Olga Granberg

född Seeman

* 27/4 1900
† 15/8 1972

har stilla insomnat.
Djupt sörjd och saknad av oss,
syskon, släkt och vänner.

ALEXANDER
Helmi och Toivo
Meinhard och Ida
Hilda och Kurt
Salme och Endel
Barnbarnen

Sov Du kära Mor
Vilan nu Du nått
Åt oss Du lämnat kvar
Ett minne ljusst och gott.

Min älskade Make
vår käre Far och Morfar

Johannes Seffers

* 26 Februari 1905
† 9 November 1972

I ljusaste minne bevarad
av oss.

ALIDE
HELGA och JAN
Lena Åsa
INGRID och ULRICH
Patricia
Syskon, övrig släkt
och vänner

Varför?

Vår kära Mor
Mormor och Farmor

Maria Beckman

född Berggren

* 13 December 1884
† 10 Oktober 1972

har stilla insomnat.
Djupt sörjd och saknad av
oss samt övrig släkt och vänner.

BARN
BARNBARN
BARNBARNBARN

Farväl, lilla Mamma,
Nu slut är Din smärta.
Tack för Din kärlek,
Vila i ro.
Allt har Du gett oss
av fullaste hjärta,
Minnet av Dig
hos oss alltid skall bo.

Vår älskade och
avhållne

Anders Appelblom

* 21 Oktober 1900
† 3 September 1972

har lämnat oss i djup
sorg och saknad.

MARTA
SIGVARD
Syster
Släkt och Vänner

Din verksamma dag har nått
sitt slut.
Din ordnande hand har domnat.
Aftonen kom Du kämpat ut
I frid Du stilla somnat.

Vår kära mor och mormor

Lovisa Brandt

* 17/9 1892
† 16/8 1972

har lämnat oss barn, bröder, övrig
släkt och vänner samt
Sionförsamlingen
i sorg och saknad

Norrköping den 16/8 1972

ARVID och ALMA
EDLA och VOLDEMAR
LINDA och HANS
HILDA och ARTHUR
Barnbarn, barnbarnsbarn,
bröder och svägerskor

Flitig så länge krafterna räckte
Fridsam och nöjd har du levat
Ditt liv
Somnat när Allmakten livslågan
släckte
Ljust är Ditt minne. Vila i frid!

Österbloms . . .

Nästkommande år — 1973 — är det 100 år sedan Evangeliska Fosterlandsstiftelsen sände en av sina missionärer — Lars Johan Österblom — till Ormsö.

Av hans på Ormsö födda barn gick Ulla ur tiden den 29/8 1970. När undertecknad strax därefter vände sig till Anna Österblom i och för lån av "Österbloms-filmen" till SOV:s höstsamkväm den 7 nov. 1970, erhöj jag från Anna Ö. ett brev, vars innehåll jag ordagrant ber att få presentera med anledning av Anna Österbloms död den 28 september 1972.

"Åberopande dagens telefonsamtal, vill jag härmed bekräfta, att jag mer än gärna ställer min originalfilm över Ormsö till förfogande för den visning, som planerats till den 7 nov. i Margaretaskolan. Den kontroll av filmen, som bör göras — jag har ej dragit den sedan 66 — torde nog bli klar till slutet av denna vecka, så att hjulen kan vara Herr Mickelin tillhanda i början av den kommande. För avhämtning vore jag naturligtvis mycket tacksam.

Som jag nämnde, har jag också filmat åtskilliga av ormsöbornas sammanträffanden här i Spånga, och enligt önskan skall jag skicka med resultatet härav.

Bilderna jag tagit tidigare, är direkt sammanhängande med ormsöfilmen, men jag kommer nog att skilja dem därifrån och låta dem tillsammans med sista tagningen bilda ett särskilt litet hjul, då det säkert blir vackrast så.

Det olyckliga är, att jag hittills ej lyckats finna ett filmmagasin, som velat iordningställa en text till "träffen" å Spånga kyrkogård, som mänskligt att döma satte punkt för en 30-årig tradition. Det tal jag höll den gången utan koncept och utan ens en kladd, och som jag nu skrivit ned ur minnet och sänder samtidigt härmed, är emellertid obönhörligt förknippat med den minnessten, som sedan 66 vilar å familjegraven.

Kan kanske Herr Mickelin åstadkomma ett trolleri och få någon att filma av en text, som kan göras på basis av något ur mitt tal, om tiden tillåter det?

I hoppet att själv kunna närvara vid mötet den 7 nov. och att intet bouppteckningsarbete skall hindra mig att göra det tecknar jag med vänlig hälsning

Anna Österblom"

"Resultatet", bilagan till brevet, vars innehåll Anna Österblom även presenterade efter filmförevisningen den 7 nov. 1970, lyder:

"Det är i dag 30 år sedan jag första gången visade Er den film från Wormsö, som togs upp under några korta semestrar i Estland, och som Ni, kära vänner städse visat så varmt intresse och till oerhörd stor glädje för mig och mina systrar Ebba och Ulla. Ni vet också, att Ni för varje midsommarafton, då dragningarna ägt rum här i Fars och Mors gamla hem, "gått med hatten" för att använda Ert eget uttryck. Redan från början lät vi Er förstå, att vi ej ville ha det så. Det kaffe med dopp, som vi bjöd Er på, gjorde vi av kärlek till Er, icke för att få ersättning därför. Men ingenting hjälpte, Ni fortsatte att "gå med hatten". Ert förslag att för de insamlade medlen köpa blommor och pryda familjegraven med, tilltalade oss icke. Det skulle påminna om död och förgängelse,

tyckte vi. Då kom jag på idén att bilda en fond av Era slantar för att i sinom tid anskaffa ett varaktigt minne från dessa stunder.

Om en liten stund kommer en buss för att föra dem, som kanske har svårt att gå, till familjegraven å Spånga kyrkogård, där Ni med egna ögon kan se, hur jag förvaltats det pund Ni anförtrott mig.

Midsommarafton 1966

Anna Österblom"

Vi tackar den hädangångna för ovanstående — numera historiska rader — och framför våra kondoleanser till Annas syskon.

Hugo Mickelin

En minnesanteckning

Dagstidningen meddelade i oktober 1972, att friherre Cedric Leijonhufvud avlidit vid 83 års ålder i Kungsbacka; han var född på Åsa säteri i Kronobergs län.

Vem var han? frågar manne Kustbons läsare.

Utöver många andra öden hade han upplevt och blivit förälskad i vår hembygd. Han bosatte sig på Ormsö året innan andra världskriget utbröt. Det sades, för att njuta av

"öns blomsterprakt, av skogarnas linnéor, av hagarnas nattviol, av ängarnas alla sommarblommor, som förlänade något ljus och svenskt, något hemkärt och förtroligt, åt denna av svenskar bebodda ö."

Jag hade daglig kontakt med Cedric Leijonhufvud, då han programenligt besökte kommunalhuset och posten.

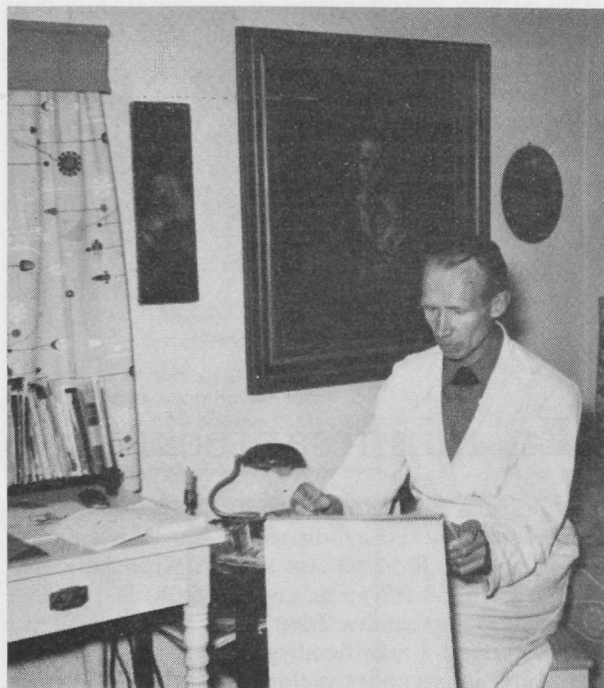
Då det mörknade på sensommaren 1939, hade Cedric packat. På samma tåg, som han anlidade för resan från Hapsal till Reval den 3 september 1939, var ormsöbornas turistgrupp på väg till Petseri, över Reval och Dorpat. Länsstyrelsen hade samma år satt igång med gratisresor på järnväg för ormsöbor i grupp, och jag var vice färdledare. Vi vinkade av "ormsöbon" Cedrik i Reval och fortsatte till Dorpat, där vi på jordbruksmässan bl. a. hörde festtalaren, president Konstatin Päts' meddelande, att det andra världskriget var ett faktum. — (Överbefälhavaren Johan Laidoner hade nyss per telefon meddelat honom detta.)

Nästa gång jag träffade Cedric Leijonhufvud var år 1944. Det var i Stockholm, då han som en trofast vän till sina gamla "öbor" ville etablera ny kontakt. Han var enkel. Som minne från sin tid i Svensk-estland, huvudsakligen Ormsö, utgav han 1945 boken "NÄR HÖSTEN KOM". Några minnen från svenskbygderna i Estland 1939. — Titeln representerar något — och mycket av det vi diskuterade sommaren 1939 på Ormsö och på tåget mellan Hapsal och Reval den 3 september 1939.

Dessutom innehåller boken hans egna illustrationer, egenhändiga teckningar och fotografier — allt om den sista lyckliga frihetssommaren 1939, innan den mörka hösten verkligen gjorde sitt intåg.

Hugo Mickelin

Till minnet av Oscar Lundefjord

En liten röd stuga står öde i Hemborgs by i Stora Tuna.

Frosten smyger sig upp mot väggarna utanför och där inne brinner ingen brasa i den öppna spisen. Ingen kommer emot besökaren med ett generat leende, och arbetsrummet fylls inte längre av doften från olja och terpentin. Stugans ägare, konstnären, har lagt palett och pensel åt sidan, för alltid.

En försommardag lämnade vännen Oscar sitt kära hem för sista gången för att vårdas på Falu Lasarett. Han vände inte ens på huvudet för att ännu en gång fånga idyllen på näthinnan, ville inte tro på ett avsked, som skulle skilja honom från det han älskade högre än allt annat i livet. Han ville bli frisk och verka vidare i sin enkla men rika värld. På senare tid talade han ibland om döden. Avspänt och naturligt. "Den som lever ett rikt och skapande andligt liv behöver inte frukta döden och den materiella förintelsen", sade han.

Han ville ändå leva vidare, han älskade sitt arbete och ansåg sig ha så mycket o gjort.

Den dag han för alltid lämnade by och stuga sjöng rödhaken, järnsparven och svarthättan sin avskedsång utan vemod. På gårdstunet blommade doftande violer, blåklockor och gulmåra, som om hela naturen ansträngde sig för att göra avskedet så högtidligt och festligt som möjligt. Men Oscar märkte säkert inte mycket av allt det vackra just då; han ville bara bli fri från sin sjukdom.

Han hade tidigare yttrat, att han aldrig hade upplevt en så intensiv fågelsång och en så rik blomsterprakt som just den här försommaren. Kanske anade han innerst att han skulle lämna denna värld, då den var som allra vackrast.

Jag minns. Vi brukade sitta framför den flammande brasan i hans arbetsrum och samtala om varjehanda ting. Om livet och dess mening.

Om våren, då allt omkring oss förkunnade hopp och förnyelse. Takdropp, smältvatten och björkens lila knoppar.

Om sommaren, när vi besjälades av en helig ängslan och ett begär att få tillgodogöra oss så mycket som möjligt av allt en givmild natur öste över oss.

Om hösten, då Oscar rastlöst försökte fånga form och färg på sina dukar utomhus.

Om vintern, då kölden kramade stugväggarna i ett järnhårt grepp. Stjärnklara nätter med vit, ren snö på granarna omkring gården. Jag minns.

Han berättade ofta om sitt forna hemland. Om Gambyn med gamla gårdar i en människovänlig miljö. Om sin ungdoms tro på förståelse mellan människorna, där framtiden skulle formas utan tanke på fruktan för någonting. Lyckliga år, innan ofreden tvingade honom och många andra att flytta till gamla Sverige för att söka sitt levebröd här.

Levebröd. Ja visst, man måste ju existera, men tanken på existens var många gånger en sekundär fråga för Oscar. Han ville först och främst *leva*, vilket ju innerst är en helt annan sak. Åtminstone var det så för honom. Utan den inställningen till tillvaron skulle han aldrig ha lyckats med någonting utav det han ville skapa.

Han levde i sin lilla, men ändå rika värld, där det aldrig var fråga om annat än ett ömsesidigt tagande och givande mellan konsten och konstutövaren; en värld som av många skulle uppfattas som förljugen och överklig, därför att den ställer så stora krav på uppoffring för att man ska lyckas leva i den.

Oscar kunde verkligen konsten att leva, under mycket hårda betingelser, och jag tror att det var nyets hårdhet som präglade honom till den han blev och ville vara.

Utifrån sett levde han alltför mycket i ensamhet, men få människor kunde umgås med ensamheten på ett så fruktbarande sätt som han. Han lyssnade gärna på radion, läste innehållsrika böcker och fördjupade sig i sitt skapande — och då blir ensamheten bara ett ord, som kan få vilken innebörd som helst.

Han var som kostnär osvikligt ärlig mot sig själv och sina krav, även då han ibland "målade för målandets egen skull", som han uttryckte sig. Viljan och förmågan att skapa löpte måhända inte alltid parallellt, men det skulle aldrig ha fallit honom in att ge avkall på sina ärlighetskrav för att bli mera förstådd och attraktiv för eventuella spekulanter. Oscar Lundefjord var annorlunda i många stycken. Och det underbara ligger i att han *vågade* vara det. Den, som i tacksamhet nedtecknar dessa minnesord kommer med glädje att minnas honom som en vän med en sällsynt förmåga att fånga det vackra och innehållsrika i en alltför vrång och tillkrånglad värld.

Oscar hade vissa yttre likheter med skalden Nils Ferlin, som i dikten "Getsemane" skriver om en artist som hade upptäckt att livet kunde vara som mest innehållsrikt i de mörka och svåra stunderna. Han skriver:

”Där växer det klara bilder fram
för den som är lugn och allvarsam.
Men den som är rädd för köld och ris,
får aldrig en blomst i paradiset . . .
Till aska kom han men aldrig brand,
och månen ler åt hans tomma hand.
Ty den som är rädd för Getsemane
har ingenting alls att få eller ge.”

Till det inre hade vännen Oscar mycket gemensamt med Ferlins artist. Han hade förmågan att ur livets ”köld och ris” kunna få ut någonting bestående för sig själv och omvärlden. Han kunde både få och ge, och för detta känner vännerna i Stora Tuna både glädje och tacksamhet.

Knut Eklund

Bemärkelsedagar

85 år

Abert Palmkron, född den 8 jan. 1888, Korkis
David Peedu, född den 11 jan. 1888, Nuckö
Lovisa Karlsson, född Pählberg den 22 febr. 1888, Rågöarna
Lars Appelblom, född den 7 mars 1888, Ormsö
Lena Vesterman, född Åkerblad den 13 mars 1888, Rickul
Maria Nordbäck, född Gärdström den 15 mars 1888, Ormsö
Marie Karis, född Leesik den 19 mars 1888, Dorpat
Elvine Saariste, född Samberg den 21 mars 1888, Korkis

80 år

Jüri Pella, född den 2 jan. 1893, Korkis
Anton Dyrberg, född den 3 jan. 1893, Rickul
Julia Dans, född Ringberg den 5 jan. 1893, Rickul
Agnes Fernanda Tiidus, född Freiberg den 7 jan. 1893, Reval
Olga Maria Pella, född Palmkron den 15 jan. 1893, Korkis
Julia Barud, född den 27 jan. 1893, Nuckö
Anders Nordbäck, född den 27 jan. 1893, Ormsö
Welly Olga Irma Jürgensson, född den 22 febr. 1893, Reval
Anders Appelblom, född den 23 febr. 1893, Ormsö
Julia Brunberg, född Fagerlund den 27 febr. 1893, Rickul
Katarina Selin, född Selin den 27 febr. 1893, Ormsö
Johan Alkvist, född den 1 mars 1893, Ormsö
Hulda Heyman, född Brus den 4 mars 1893, Rickul
Maria Grundström, född Liljebäck den 12 mars 1893, Ormsö
Hans Saar, född den 16 mars 1893, Reval
Lovisa Grenfeldt, född Dyrberg den 17 mars 1893, Rickul
Pauline Enggrön, född Luks den 22 mars 1893, Rågöarna
Katarina Fällman, född Österberg den 22 mars 1893, Ormsö
Tomas Bäckman, född den 31 mars 1893, Ormsö

75 år

August Stenberg, född den 5 jan. 1898, Rickul
Villem Fridrich Tiidus, född den 7 jan. 1898, Lilla Svenskby,
Ösel
Gertrud Broman, född Westerström den 8 jan. 1898, Ormsö
Lydia Korvet, född Kruus den 11 jan. 1898, Reval
Hartvig Tilling, född den 21 jan. 1898, Reval
Rudolf Jürgensson, född den 23 jan. 1898, Reval
Kurt Matson, född den 3 febr. 1898, Hapsal

Johannes Blomberg, född den 4 febr. 1898, Rickul
Maria Blees, född den 11 febr. 1898, Rickul
Katarina Fällin, född den 14 febr. 1898, Ormsö
Heinrich Edvard Teichman, född den 17 febr. 1898, Nuckö
Maria Grauverk, född Gregoriev den 19 febr. 1898, Ormsö
Katarina Pihlman, född den 19 febr. 1898, Ormsö
Fridolf Ludvig Ambrosen, född den 1 mars 1898, Nargö
Katarina Blomman, född Storm den 2 mars 1898, Ormsö
Hans Gren, född den 5 mars 1898, Ormsö
Hans Mickelin, född den 6 mars 1898, Ormsö
Mathilda Kalda, född Ahlberg den 22 mars 1898, Rickul
Maria Beckman, född Hamberg den 23 mars 1898, Ormsö
Agneta Nilsen, född Wallin den 23 mars 1898, Ormsö
Elvine Klaman, född Norman den 24 mars 1898, Korkis
Herman Åkerman, född den 31 mars 1898, Rickul

70 år

Olga Nilsson, född Fagerlund den 7 jan. 1903, Nuckö
Sigrid Elisabeth Blees, född den 11 jan. 1903, Reval
Lydia Elisabeth von Zur-Mühlen, född den 16 jan. 1903,
Hapsal
Robert Valentin Dreiman, född den 22 jan. 1903, Reval
Helene Melders, född Melders den 22 jan. 1903, Runö
Agneta Lindström, född den 25 jan. 1903, Ormsö
Anette Luks, född Treiberg den 29 jan. 1903, Rickul
Mathilda Ahlberg, född Alberg den 30 jan. 1903, Rickul
Maria Brus, född den 31 jan. 1903, Odensholm
Alfred Friedrich Hallberg, född den 1 febr. 1903, Reval
Voldemar Tegelberg, född den 6 febr. 1903, Rickul
Albert Sikkar, född den 8 mars 1903, Reval
Maria Bergström, född Enkvist den 9 mars 1903, Ormsö
Voldemar Blomberg, född den 21 mars 1903, Rickul
Elvine Engman, född den 2 mars 1903, Nuckö
Sigrid Abrahamsson, född Heldring den 24 mars 1903, Reval
Johannes Faltis, född den 26 mars 1903, Neve
Edelgard Alice Bakovski, född Veiler den 28 mars 1903, Reval
Marta Helene Bergqvist, född Bergman den 29 mars 1903,
Rickul
Roosi Söderman, född den 30 mars 1903, Vippal

60 år

Johannes Nee, född den 5 jan. 1913, Ormsö
Edita Birgitta Freiman, född Greisman den 6 jan. 1913,
Nuckö
Axel Alfred Zeisig, född den 6 jan. 1913, Nuckö
Axel Albert Adelman, född den 11 jan. 1913, Rickul
Irene Maria Freiman, född Reisman den 18 jan. 1913, Nuckö
Helmi Emilie Delfine Aman, född Marr den 20 jan. 1913,
Nuckö
Signe Wellenide Henriette Vitman, född Ribon den 1 febr.
1913, Nuckö
Maria Grönman, född Hörnsten den 8 febr. 1913, Ormsö
Elisabeth Sergo, född Svan den 9 febr. 1913, Runö
Pauline Kurema, född Friman den 16 febr. 1913, Nuckö
Fredrik Emanuel Dreijer, född den 23 febr. 1913, Runö
Gisela Galnbäck, född Pauliden 2 mars 1913, Reval
Oskar Brun, född den 4 mars 1913, Nuckö
Hilda Elfride Bergman, född Käuüvek den 5 mars 1913,
Dorpat
Elsa Malm, född Jäger den 6 mars 1913, Reval
Axel Derblom, född den 8 mars 1913, Nuckö
Katarina Alström, född Salin den 18 mars 1913, Ormsö

Utgivarkorsband

Gertrud Gärdström, född Grundström den 20 mars 1913,
Ormsö

Johan Benholm, född den 27 mars 1913, Ormsö

Salme Liiver, född Valp den 28 mars 1913, Vippal

50 år

Gunnar Richard Svahn, född den 1 jan. 1923, Ormsö

Hjalmar Beckman, född den 4 jan. 1923, Ormsö

Maria Nee, född den 9 jan. 1923, Ormsö

Einar Harald Alun, född den 14 jan. 1923, Nuckö

Irene Armilde Laanes, född den 14 jan. 1923, Nuckö

Ermi Meister, född den 18 jan. 1923, Nuckö

Maria Hemlin, född Vahlberg den 19 jan. 1923, Ormsö

Aline Xenia Berglund, född Vesterholm den 20 jan. 1923,
Rickul

Alice Berkman, född den 21 jan. 1923, Nuckö

Hella Luther, född Allist den 23 jan. 1923, Reval

Alice Ingeborg Sekobon, född den 23 jan. 1923, Nuckö

Alide Ludmilla Hamberg, född Viiland den 28 jan. 1923,
Rickul

Katarina Mathilda Timmerman, född den 30 jan. 1923,
Ormsö

Hugo Pella, född den 31 jan. 1923, Korkis

Oskar Murman, född den 5 febr. 1923, Ormsö

Karin Armilda Larsson, född Stenberg den 7 febr. 1923,
Rickul

Robert Fagerström, född den 12 febr. 1923, Vippal

Agneta Wigede, född Moll den 12 febr. 1923, Ormsö

Helena Dreijer, född Ullisgård den 18 febr. 1923, Runö

Katarina Förberg, född Nyholm den 18 febr. 1923, Ormsö

Linda Miralda Kärras, född Hallman den 21 febr. 1923,
Rickul

Ida Katarina Isberg, född Beckman den 5 mars 1923, Ormsö

Hilda Öman, född den 6 mars 1923, Ormsö

Rosine Irene Luther, född Fahrman den 7 mars 1923, Nuckö

Ellen Maria Massalin, född Friberg den 8 mars 1923, Ormsö

Elfriede Ingeborg Brun, född den 14 mars 1923, Nuckö

Edgar Gerhard Friberg, född den 14 mars 1923, Ormsö

Maria Söderlund, född den 17 mars 1923, Ormsö

Elvine Agneta Appelblom, född den 19 mars 1923, Ormsö

Maria Österback, född Nyholm den 19 mars 1923, Ormsö

Heino Avango, född den 20 mars 1923, Reval

Maria Fagerros, född den 26 mars 1923, Ormsö

Karl Robert Herodes, född den 26 mars 1923, Reval

Oscar Lundefjord

